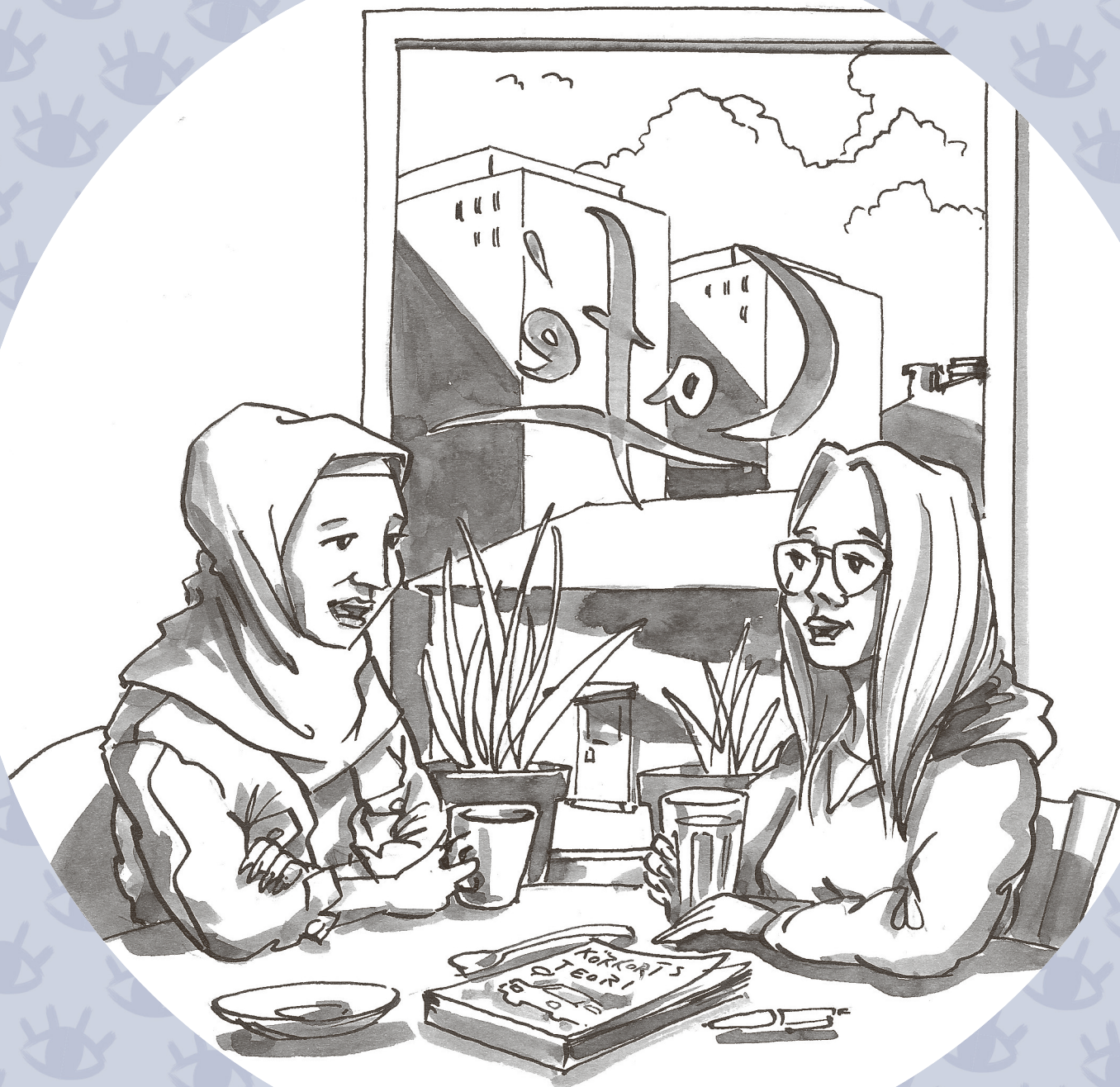

MÖTEN I ÖGONHÖJD

ATT SÄTTA BEMÖTANDE I FOKUS
I ARBETET MED UNGA VUXNA

Sevtap Gurdal

Rapport i
korthet

Under två år med start våren 2020 pågick det så kallade Vi-projektets arbete med att hjälpa 1 000 unga i åldrarna 15–24 år som var eller riskerade att bli UVAS (unga som varken arbetar eller studerar). Projektägare var Folkhögskoleförvaltningen Västra Götalandsregionen och medfinansiärer var Europeiska socialfonden (ESF). Budgeten var nästan 100 miljoner kronor och projektet hade som övergripande mål att UVAS ska ”äga sin egen framtid, förbättra sin hälsa och närma sig jobb eller studier”. Arbetet involverade samverkanspartners som kommunalförbunden i Fyrbodals och Sjuhärads, Rädda Barnen, fem folkhögskolor, vuxenutbildningen i Borås, Trollhättan och Vänersborg samt 19 kommuner.

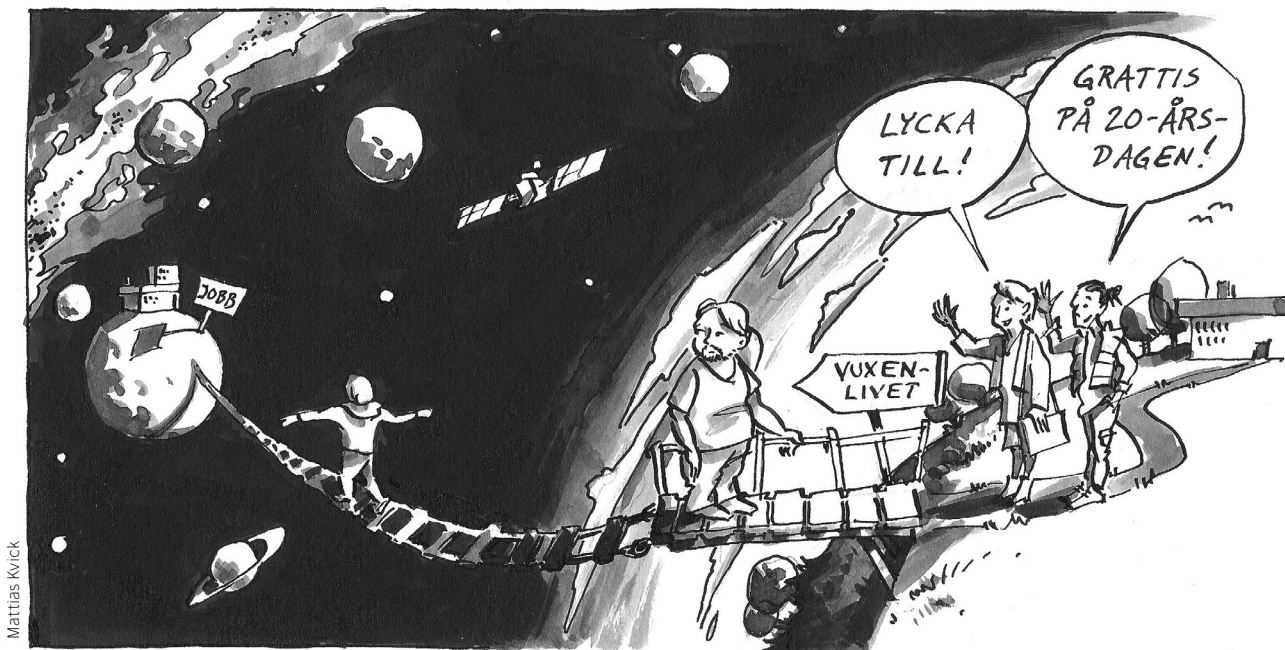
I denna rapport presenteras resultatet från en del av projektet, nämligen bemötande. I Vi-projektet benämndes bemötande som *möten i ögonhöjd*, och det stod i fokus redan från början. Enligt projektbeskrivningen ska man i ett möte i ögonhöjd försöka bortse från de maktaspekter som finns i möten mellan till exempel handläggare och unga vuxna och tillgodose individens behov genom att lyssna till vad hen har att säga och medvetandegöra hens roll och aktörskap i samhället. Detta med förhoppningen att möjliggöra en förändring i den unga vuxnas liv. Då möten i ögonhöjd blev ett återkommande inslag i projektet växte intresset för vad sådana möten egentligen syftar till. Med andra ord: hur beskriver medarbetare möten i ögonhöjd och, inte minst, vad har sådana möten betytt för de unga vuxna i Vi-projektet?

I rapporten kan du ta del av både medarbetarnas och de unga vuxnas beskrivningar av vad bemötande betyder för dem och hur ett bra möte kan leda till livsförändringar.

FÖRFATTARE

Sevtap Gurdal är lektor i psykologi vid Högskolan Väst. Hennes undervisning sker främst på Barn- och ungdomsvetenskapliga magisterprogrammet och Lärarprogrammet och rör bland annat mångfald, värdegrund och tvärprofessionellt arbete kring barn och unga. Hennes forskning ligger inom området föräldraskap, barns aktörskap och problematiskt datorspel.

Mattias Kyvick

INNEHÅLL

Bakgrund	4
Vi-projektet.....	4
Ungdomar som varken arbetar eller studerar – UVAS.....	5
Bemötande.....	6
Att vara aktör i sitt eget liv.....	7
Undersökning	8
Syfte och frågeställningar.....	8
Forskningsmetod.....	8
Resultat	9
Medarbetarnas beskrivning av möten i ögonhöjd.....	9
Att lyssna ”på riktigt”.....	9
När det lilla mötet blir något mer.....	10
Mötesplatsen som en viktig faktor.....	10
Förutsättningar för möten i ögonhöjd.....	11
Nya insikter.....	12
Möten i ögonhöjd utifrån de unga vuxnas perspektiv.....	13
Att känna sig saknad och sedd.....	13
Uppmuntran och stöd.....	14
Samarbete och relationer.....	14
Flexibla arbetssätt och individuella lösningar.....	14
Diskussion	16
Referenser	18

BAKGRUND

Ungdomsarbetslösheten i Sverige har varit en utmaning under längre tid. En viktig faktor för att hjälpa denna grupp ungdomar har varit att försöka samordna de verksamheter som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar (UVAS). Detta lyfts bland annat i den statliga utredningen *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2018:11). I utredningen lyfts vikten av samverkan för att UVAS ska få den hjälp de behöver. Det skrivs också att UVAS är en heterogen grupp där varje individ behöver individuellt anpassade insatser, och för att nå dit krävs en samorganisering hos dem som arbetar med unga vuxna.

Definitionen av UVAS är enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ”unga mellan 16–29 år som är folkbokförda i Sverige och under ett helt kalenderår: 1) inte haft inkomster över ett prisbasbelopp (48 300 kr år 2022), 2) inte haft studiemedel, varit utbildningsregistrerade eller studerat vid SFI mer än 60 timmar” (MUCF, 2022). En annan rapport från MUCF (2021) presenterar statistik som visar att andelen unga som står utanför samhället är hög och att den tidigare har varit relativt stabil men ökade under pandemin, från 8,4 till 11,4 procent mellan 2019 och 2020. Rapporten visar även att cirka en av fem UVAS inte har en slutförd gymnasieutbildning och att det är vanligare om den unga har föräldrar med låg utbildningsnivå och utländsk bakgrund. Det framkommer också att det i många fall tar längre tid att nå fullföljda studier för ungdomar med denna bakgrund.

När covid-19-pandemin startade 2020 uppstod en oro för att utanförskapet skulle bli ännu större men också mer långvarigt, och det var vid den här tiden som Vi-projektet påbörjade sitt arbete med unga som varken arbetar eller studerar. Syftet var att försöka nå denna grupp för att få dem vidare i arbete eller studier och bryta utanförskapet de hamnat i. Jag som forskare på Högskolan Väst har haft som uppdrag att utvärdera Vi-projektet tillika följeforska på det arbete som utförs i projektet. I denna rapport presenteras resultatet från en vald del av projektet, nämligen bemötande. I Vi-projektet benämndes bemötande som *möten i ögonhöjd*, och det stod i fokus redan från början. Enligt projektbeskrivningen ska man i ett möte i ögonhöjd försöka bortse från de maktaspekter som finns i möten mellan till exempel handläggare och unga vuxna och tillgodose

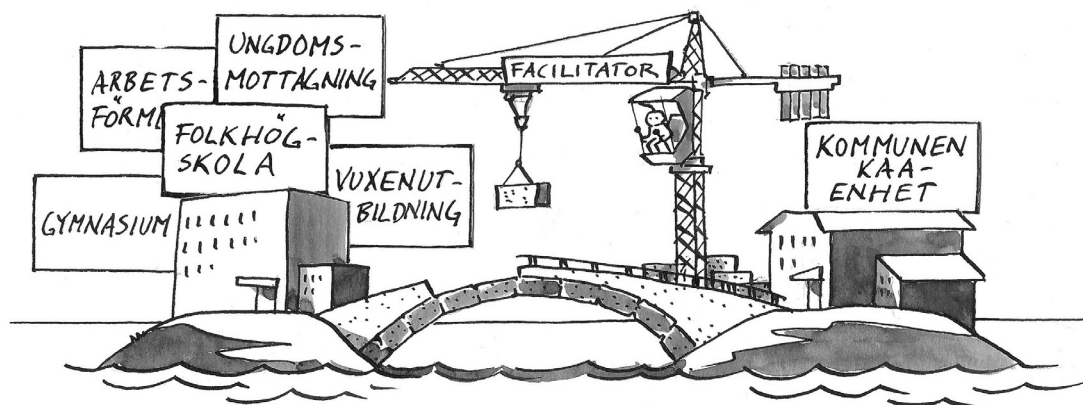
individens behov genom att lyssna till vad hen har att säga och medvetandegöra hens roll och aktörskap i samhället. Detta med förhoppningen att möjliggöra en förändring i den unga vuxnas liv. Då möten i ögonhöjd blev ett återkommande inslag i projektledning, på nätverksträffar och kompetensutvecklingsdagar och bland en del medarbetare växte intresset för vad sådana möten egentligen syftar till. Med andra ord: hur beskriver medarbetare möten i ögonhöjd och, inte minst, vad har sådana möten betytt för de unga vuxna i Vi-projektet?

Vi-projektet

Utifrån rådande samhällssituation, med cirka 150 000 UVAS (MUCF, 2021) och pandemi, påbörjade Vi-projektet sitt arbete våren 2020. Projektägare var Folkhögskoleförvaltningen Västra Götalandsregionen och medfinansierare var Europeiska socialfonden (ESF). Projektets mål var att nå 1 000 unga i åldrarna 15–24 år som var eller riskerade att bli UVAS. Budgeten var nästan 100 miljoner kronor och projektet hade som övergripande mål att UVAS ska ”äga sin egen framtid, förbättra sin hälsa och närma sig jobb eller studier”. När projektet startade var pandemin ett faktum världen över och den behöll sitt grepp under hela projektet som slutade i maj 2022.

Planeringsfasen för projektet startade under våren 2020 och i augusti samma år påbörjades arbetet tillsammans med ett antal samverkanspartners: kommunalförbunden i Fyrbodalen och Sjuhärads, Rädda Barnen, fem folkhögskolor, vuxenutbildningen i Borås, Trollhättan och Vänersborg samt 19 kommuner. Medfinansierande kommuner var Dals-Ed, Bengtsfors, Färgelanda, Vänersborg, Sotenäs, Uddevalla, Herrljunga, Ulricehamn, Bollebygd och Mark, och övriga kommuner Strömstad, Tanum, Munkedal, Lysekil, Mellerud, Trollhättan, Orust, Tranemo och Svenljunga. Kommunalförbunden i Sjuhärads och Fyrbodalen medverkade med var sin delprojektledare som ansvarade för att samordna de lokala insatserna på delregional nivå. En annan medfinansierande part var Rädda Barnen som hade ett särskilt uppdrag att arbeta med processtöd och effektmätning. Även de tre vuxenutbildningarna deltog med finansiering.

Covid-19-pandemin gjorde det svårare än väntat att

na målgruppen UVAS och bedriva gruppinsatser, men trots det fortlöpte projektet enligt plan: att nå följande sex delmål.

Delmål 1 (bemötande) var att 1 000 UVAS skulle bli sedda. Efter projekttiden rapporterades 1 415 unika möten med deltagare.

Delmål 2 (motivation) syftade till att 800 UVAS skulle ha deltagit i olika insatser för bättre hälsa, större egenmakt och att hitta sin gnista på vägen mot studier eller arbete. Enligt medverkande kommuner var totalt 814 unga vuxna inskrivna i projektet och fick därmed information och deltog i insatser, men effektmätning av större egenmakt eller att hitta sin gnista saknas.

Delmål 3 (god hälsa) syftade till att UVAS skulle delta i olika insatser för bättre hälsa och få ökad kunskap om vården. Genom nya samarbeten, med till exempel ungdomsmottagning, individuella aktiviteter för hälsa och välmående och vägledning i enskilda samtal deltog 745 UVAS, individuellt eller i grupp, i olika insatser för bättre hälsa.

Delmål 4 (på banan) syftade till att UVAS skulle få en ökad tro på sina framtida möjligheter och förmågor. Detta mål skulle följas upp genom Rädda Barnens smartphoneapplikation *Mina svar*. Totalt besvarades 99 enkäter av unga vuxna från tolv olika verksamheter. Tyvärr var frågorna ställda på ett sätt som gör att de korta insatser som Vi-projektet bestod av inte har kunnat mätas.

Delmål 5 (fullföljda studier) syftade till att 400 UVAS skulle ha påbörjat studier efter projekttidens slut. 516 UVAS rapporteras ha påbörjat folkhögskolornas och vuxenutbildningens kurser och insatser.

Sista delmålet, **delmål 6 (närmare arbetsmarknaden)**, syftade till att hjälpa unga vuxna närmare arbetsmarknaden. Vid projektets slut hade totalt 304 individer påbörjat en praktik.

En av de konkreta insatser som projektet innefattade var kurser på folkhögskola och inom vuxenutbildningen. En del var befintliga kurser, men det skapades även nya kurser riktade specifikt till UVAS. På folkhögskolan var en av kurserna Mitt liv, mitt val som helt utgick från UVAS själva. De fick vara med

och påverka innehåll och upplägg, vilket föll väl ut och bland annat lockade unga vuxna som haft olika typer av psykisk ohälsa eller av annan anledning hamnat i utanförskap. Inom vuxenutbildningen (Kunskapsförbundet Väst) utformades en sammanhållen utbildning av en liten personalgrupp på ett par lärare och kurator, som arbetade tätt ihop med varandra kring en mindre elevgrupp. Studierna hade ett individuellt och flexibelt upplägg för de som var inskrivna.

En annan insats var individanpassade träffar mellan kommunens handläggare och de unga vuxna. En del kommuner anställde fler handläggare och möjliggjorde träffar hemma hos de unga vuxna samt en utökad samverkan med fler aktörer, till exempel Närhälsan, i hopp om att stödja och hjälpa UVAS bättre.

Sammanfattningsvis var en bärande del i Vi-projektet att möten mellan unga vuxna och handläggare, lärare eller andra professioner ska hållas på lika villkor. Det fanns hela tiden en tanke om att relationer och bemötande är starten på förändring.

För den som vill ha mer information finns Vi-projektets hemsida: www.vgrfolkhogskolor.se/projekt--uppdragskurser/vi.

Ungdomar som varken arbetar eller studerar – UVAS

Unga vuxna som varken arbetar eller studerar är en grupp som av olika anledningar hamnat utanför samhället genom att de inte studerar eller arbetar till den grad som normen kräver. Denna grupp har kommit att benämnas som UVAS eller NEET, *Not in employment, education or training* (Ruesga-Benito, González-Laxe & Pícatosce, 2018). Den förekommer över hela världen och har också beforskats utifrån olika aspekter. En av

anledningarna till att unga vuxna inte får arbete idag är att arbetslösheten har stigit överlag och att det påverkar den yngre befolkningen hårdare än de äldre generationerna.

Ett annat begrepp som används i samband med UVAS är det japanska *hikikomori* som syftar på att de unga, förutom att vara utan arbete och varken i studier eller i praktik, också kan vara socialt tillbakadragna. Det vill säga att de tar avstånd från det omgivande samhället och isolerar sig hemma. Denna grupp har svårt att fullfölja sin skolgång och bor vanligtvis med sina föräldrar (Teo & Gaw, 2010). Sedan 1990-talet har fenomenet med hikikomori uppmärksammats som ett socialt problem bland unga vuxna i Japan (Suwa & Suzuki, 2013). Hikikomori skulle kunna liknas vid den svenska termen *hemmasittare*, vilken har kommit att användas frekvent om barn och unga som har hög skolfrånvaro och inte fullföljer sina studier, även om begreppet i sig inte finns med i skolförfattningen. Hemmasittare beskrivs vanligen som en elev som aktivt har valt att inte komma till skolan på minst tre veckor och därför har ogiltig frånvaro. Andra vanliga begrepp är skolmotståndare, skolvägrare, elev med ströfrånvaro, elev med långvarig ogiltig frånvaro, elev med långvarig ofrivillig frånvaro, *drop-outs* eller korridorssittare (Hermansen & Dzanic, 2014). I Vi-projektet användes inte begreppet hemmasittare, kanske för att de flesta av dess ungdomar inte längre var skolpliktiga utan hade fyllt 15 år. Hemmasittare används därmed inte heller i denna studie.

Att hamna i utanförskap och benämns som UVAS är oftast ett resultat av att den unga vuxna inte har en avklarad skolgång. Det kan vara ofullföljd grundskola och/eller gymnasieutbildning. Tidigare forskning om barn och unga som inte fullföljer sina studier visar på familj, kompisar och skola som några av de faktorer som är viktiga för individiden. Hög skolfrånvaro kan till exempel bero på att familjen lever i ekonomisk utsatthet eller att barnet far illa (Kearney, 2008). Det kan också vara så att föräldern av olika anledningar inte klarar av sitt föräldraskap på grund av psykisk ohälsa såsom ångest eller depression, eller missbruk, vilket gör att barnet eller ungdomen får klara mycket själv. Hög skolfrånvaro kan också relateras till barnets eller ungdomens egna fysiska eller psykiska ohälsa. En brittisk studie visar att dessa ungdomar inte är omotiverade utan att det handlar om en hälsorelaterad problematik (Goldman-Mellor et al., 2016). Liknande resultat finns i en norsk studie av Ose och Jensen (2017), där de unga menar att de vill studera eller arbeta, men att de har sociala svårigheter eller hälsoproblem som till exempel depression.

När det gäller skolans roll i relation till hög skolfrånvaro visar forskning att elever som känner sig utsatta i skolan, genom kränkningar eller ett socialt

utanförskap, tenderar att inte vilja gå dit. Även mobbing och konflikter är påverkansfaktorer för skolfrånvaro (Skolverket, 2010). Andra viktiga förhållanden i skolan är de relationer som skapas, både med kamrater och med lärare, och om dessa är dåliga eller om eleven upplever ett bristande bemötande kan det påverka hen att inte vilja gå till skolan (Strand, 2013). Forskning visar att problemet med barn och unga som inte klarar skolan och hamnar i ett utanförskap är komplext och kan bero på flera faktorer var för sig eller i samverkan. Den kunskapen bör beaktas, och för att hitta lösningar krävs många olika kompetenser och samverkan mellan professioner inom till exempel skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård (Ose & Jensen, 2017).

Bemötande

Bemötandet har visat sig vara extra viktigt för UVAS då de behöver engagemang och stöd för att våga ta steget till studier, arbete eller praktik. Forskning visar att det krävs ett anpassat bemötande i relationen med UVAS för att det ska ske en förändring i deras liv (Wong, 2014). Då varje UVAS livssituation är unik och det finns olika förklaringar till varför de inte studerar eller arbetar så behöver de också olika slags hjälp och insatser. I Wongs (2014) intervjuer med socialarbetare lyfts vikten av att den unga vuxna känner att hen har kontroll över situationen samt av att relationer inte tvingas fram. Att UVAS får delta på sina egna villkor är angeläget för att komma framåt – ett litet steg för någon annan kan vara ett stort steg för den unga vuxna. Bortsett från att gå långsamt fram är platsen för mötet viktig och att träffas i den unga vuxnas hem kan vara ett alternativ om hen önskar det. Att vara på en välkänd plats skapar en trygghet som kan göra att den unga vuxna upplever sig ha kontroll över situationen.

När det gäller skolmiljö önskar elever goda relationer till vuxna som de känner förtroende för och att det finns ett engagemang och en delaktighet från lärares sida (Skolverket, 2010). Elever lyfter även fram vikten av ett gott bemötande från all personal och uppger att de vill känna sig sedda och bekräftade. En del menar också att kraven som ställs från skolan ibland inte känns rimliga. Aaltonen, Berg och Ikäheimo (2016) har i sin studie intervjuat finska socialarbetare och unga vuxna om bemötande och vad som är viktigt. De professionella i studien betonade vikten av att bygga upp ett förtroende från den unga och att det tar tid, något man ofta inte har tillräckligt av. Många unga i studien ville att personal ska erbjuda fler drop-in-tider för att de ska kunna komma och prata när de själva känner behov av det – och inte tvärtom. De unga ville även ha möjlighet till möten både irl och online. Både socialarbetarna och de unga menade att det är av stor vikt att bara en person har kontakt med den unga vuxna och koordinerar de

insatser eller det stöd som behövs. Liknande resultat finns i Sorbring och Bolins rapport (2016) där en utökad elevhälsa med tvärprofessionella resurser i en kommun uppfattades positivt av eleverna. De menade att den nya samverkan mellan skola och socialtjänst bidrog till en plats där relationer kunde skapas och att de kände större tillit, vilket fick både närvaron och betygen att förbättras.

Förutom att ha goda relationer och känna tillit till vuxna vill de unga bli lyssnade på. De efterfrågar respekt och vill bli hörda. I det här fallet utgör mötet med den professionella, oavsett om det är en socialarbetare, en handläggare eller någon annan, en unik och sällsynt kontakt med en vuxen (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2016). För de professionella finns möjlighet att fråga de unga vuxna som sakkunniga med egen erfarenhet vad de har för förbättringsförslag på verksamheterna, så att de kan vara så kallade *peer-instructors* (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2016).

Bemötande var en viktig del av Vi-projektet såväl i projektbeskrivningen som projektet igenom. Medarbetarna menade att relationer och bemötande är a och o när man möter unga vuxna som mår dåligt och kanske har tappat tilltron till vuxenvärlden eller samhället. Ofta pratade man om möten i ögonhöjd och att det är målet med mötet med en ung vuxen.

Att vara aktör i sitt eget liv

Hur vi ser på barn, ungdomar och unga vuxna har förändrats över tid. Historiskt sett var barn något som utvecklades, såväl biologiskt och kognitivt som gällande hur mycket de fick vara med att påverka. Man kan säga att barn inte sågs som "färdiga" utan som något som var på väg att bli färdigt, det vill säga en vuxen (Matthews, 2007). Med detta synsätt följde att man inte såg på barn och ungdomar som aktörer utan som passiva individer eller åskådare. Det har ändrats i västvärlden och numera försöker vi lyfta fram barn, ungdomar och unga vuxna som viktiga aktörer eller agenter (Kuczynski & De Mol, 2015; James & James, 2004), till exempel genom att barnkonventionen 2020 blev lag i syfte att bidra till att barns rättigheter tas i beaktande vid beslut. Att se barn som aktörer betyder att vi ser dem som kapabla att engageras i samhället och omgivningen så att de får vara med och påverka och ta beslut (Mayall, 1994).

Agens kan förklaras på olika sätt, ett är som de kognitiva delarna av oss samt våra handlingar och perceptioner. Kuczynski (2003) menar att den kognitiva delen tillsammans med handlingen är en social konstruktion och att barn är aktiva i att skapa mening i sina liv. Därmed är de inte bara mottagare av vad vuxna runtomkring dem skapar utan är också med och skapar själva. I definitionen av agens finns också med-

vetenhet om att agera med en viss intention (Bandura, 2001), att man är proaktiv. Genom att agera på ett visst sätt förväntar man sig ett specifikt utfall. Det betyder att tidigare händelser i våra liv påverkar hur vi senare väljer att agera beroende på vilket resultat vi vill uppnå (Kuczynski & De Mol, 2015). Ett exempel är hur barn agerar i familjen. Om ett barn lyckas få igenom sitt önskemål till exempel genom att argumentera är det stor sannolikhet att barnet använder samma metod nästa gång. Att vara medveten om sin agens har visat sig vara viktigt på olika sätt. Exempelvis visar studier att ungdomar som beskriver sig ha högre agens än andra hamnar i mindre trubbel i skolan, är mindre impulsiva och har högre motivation (Vallacher & Wegner, 1989). Att låta barn, ungdomar och unga vuxna bli mer medvetna om sin agens kan också bidra till bättre upplevd hälsa (Grob et al., 1996; Stetstenko et al., 1995) och högre betyg (Juang & Silbereisen, 2002).

Liknande positiva effekter har uppnåtts då man undersökt känslan av upplevd kontroll eller självkompetens (*self efficacy*), som båda kan utgöra en del av ens agens. Resultaten från studierna visar att upplevd kontroll och självkompetens bidrar till välmående och bättre skolresultat (Daniels et al., 2014; Walls & Little, 2005). En svensk studie visar att föräldraskapet har betydelse för barnets skolresultat, men att barn som upplever ett högre aktörskap förstärker sambandet (Gurdal, Lansford & Sorbring, 2016). Olika faktorer kan påverka ens upplevda agens och enligt Kuczynski och De Mol (2015) är de individuella resurserna en viktig del. För det första betyder mognaden hos individen mycket. Ett mer moget barn kan kommunicera på ett annat sätt och har också den kognitiva förmågan att bedöma en situation och handla därefter. För det andra är relationer, såsom föräldrar–barn–relationen, viktiga. Hur den fungerar och hur barnet och föräldern interagerar är viktigt för hur agensen upplevs. Familjen är den plats där barnet först får uppleva agens och tillåts vara delaktigt. Liknande relationer, till exempel relationen till en lärare, kan uppstå när individen blir äldre. Det som kännetecknar relationer som stärker upplevelsen av agens eller aktörskap är att individen kan göra saker som hen kanske inte kunnat utan den andra personens hjälp, till exempel argumentera för sin sak. För det tredje spelar de kulturella normerna in, det vill säga hur barn och unga tillåts vara delaktiga i det samhälle de lever i. Sverige ses vanligtvis som ett land där barn och unga får komma till tals i familj och skola.

Sammanfattningsvis kan agens sägas vara den delaktighet en individ känner i sin egen utveckling genom att till exempel kunna påverka händelser i önskad riktning. Genom att uppleva agens ökar motivationen att ta större ansvar för sitt liv och sätta upp mål för sig själv (Ford, 1992).

UNDERSÖKNING

Vi-projektet pågick under två års tid. Med start i september 2020 följde jag som forskare projektet i syfte att få mer kunskap om hur arbetet med unga vuxna som varken arbetar eller studerar ser ut. Då projektet omfattade många olika delar och många medarbetare och unga vuxna behövde frågeställningarna begränsas. Centralt i projektet var möten i ögonhöjd med fokus på bemötande, vilket därför valdes ut som forskningsområde.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var att få mer kunskap om vad möten i ögonhöjd innebar för medarbetarna i Vi-projektet och UVAS själva. Möten i ögonhöjd var ett återkommande inslag i projektet och man diskuterade bemötande som en viktig del i arbetet med UVAS. För att få reda på mer om bemötande och möten i ögonhöjd ställdes följande forskningsfrågor:

- Hur beskriver medarbetare i Vi-projektet möten i ögonhöjd?
- Vilka förutsättningar krävs enligt medarbetarna för att få ett möte i ögonhöjd?
- Hur beskriver de unga vuxna i Vi-projektet bra möten med vuxna?

Forskningsmetod

En enkät med öppna frågor samt intervjuer har utgjort grunden för studiens empiriinhämtning. Enkäten riktades till medarbetarna i projektet och utgick från bemötande och innehöll frågor om så kallade möten i ögonhöjd. Enkäten mejlades ut vid två tillfällen, med information om att det var frivilligt att svara på frågorna och att endast följeforskaren skulle läsa svaren.

Vid första tillfället hade projektet pågått i ungefär nio månader och vid andra tillfället var det i sin slutfas, cirka ett år efter det första utskicket. Tanken med att göra två utskick var att undersöka om projekttiden förändrade synen på möten i ögonhöjd och förhoppningen var att fler svar skulle komma in. Vid första tillfället svarade 18 personer och vid andra 17 personer. Det finns ingen information om huruvida det var samma personer som svarade båda gångerna då enkäten besvarades anonymt via Microsoft Forms. Tillfälle 1 och 2 gav inga större skillnader i svar vad gäller uppfattningen om möten i ögonhöjd och presenteras därför tillsammans i rapportens resultatdel.

För att ta del av de unga vuxnas tankar om bemötande intervjuades de antingen enskilt eller i grupp beroende på vad de själva önskade. Intervjuerna varade mellan 20 och 75 minuter. Då de unga vuxna inte pratade om möten i ögonhöjd ställdes generella frågor om bemötande från handläggare, lärare, elevhälsa och så vidare samt om vad som fick dem att ta steget att delta i en insats och vad som var skillnaden mellan den och tidigare aktiviteter de deltagit i. Urvalet skedde genom att personal i Vi-projektet tillfrågade unga vuxna om de kunde tänka sig delta i en intervju. Alla intervjuer utom två hölls när pandemiläget hade blivit mindre påtagligt och på fysiska platser som var kända för de unga vuxna (vanligtvis skolan). Av de två som skedde online genomfördes en via Microsoft Teams och en via Discord, en gratis kommunikationskanal som främst används av datorspelare. Totalt intervjuades tolv unga vuxna som studerade inom ramen för Vi-projektet, antingen på en folkhögskola eller inom vuxenutbildningen. Innan varje intervju informerades följeforskaren om att den var frivillig, att man inte behövde svara på alla frågor och att endast hon skulle ta del av svaren. Intervjuerna transkriberades och analyserades sedan med hjälp av tematisk analys (Braun & Clarke, 2006).

RESULTAT

Studieresultatena är uppdelade utifrån de tre frågeställningarna. Först presenteras medarbetarnas beskrivning av bemötande och möten i ögonhöjd tillsammans med de förutsättningar som krävs för att få till ett sådant möte. Därefter presenteras de unga vuxnas upplevelser av bemötande och bra möten med vuxna.

Medarbetarnas beskrivning av möten i ögonhöjd

Medarbetarnas beskrivningar av möten i ögonhöjd har delats in i fem olika teman: Att lyssna ”på riktigt”, När det lilla mötet blir något mer, Mötesplatsen som en viktig faktor, Förutsättningar för möten i ögonhöjd samt Nya insikter.

Att lyssna ”på riktigt”

Medarbetarnas enkätsvar visar att ett grundläggande synsätt på möten i ögonhöjd är att möta deltagare där de befinner sig, inte där man tror att de befinner sig, och att i det vidare arbetet utgå från individens behov. Viktigt är att lyssna och göra det ”på riktigt” och ”ärligt” och inte börja ”ge egna tips”. En sådan utgångspunkt gynnar enligt Wong (2014) ett bra möte, då han menar att mötet ska anpassas efter vem det är man träffar och att det ska finnas en flexibilitet i vad som blir lösningen för just den person som behöver hjälp. Genom att lyssna in i stället för att ge färdiga förslag skapas en bättre relation.

En annan aspekt i mötet mellan en handledare, lärare eller annan profession och en ung vuxen är att suddas ut eventuella maktpositioner som kan vara vanliga i sådana möten. En medarbetare menar att genom att ge den unga vuxna möjlighet att delge sina erfarenheter, kunskaper och idéer kan man få till ett mer jämlikt möte och hitta lösningar tillsammans. Medarbetaren menar även att man ska bortse från eventuella förutfattade åsikter, vara nyfiken inför den unga vuxnas behov och bekräfta hen. En annan medarbetare skriver att det ska vara en dialog som innehåller ”respekt, inkännande, lyssnande, nyfiken[het], empowerment” och att ”alla har en plats att fylla”. En tredje skriver om att låta ”deltagaren själv vara del-

aktig i hens väg framåt”. Det lyfts också fram att det ”är viktigt att bygga på de saker som fungerar bra för eleven utifrån den situation eleven befinner sig i”. Fokus på det som är bra och att försöka bygga upp självförtroende och självkänsla är en del av individens agens eller aktörskap (Bandura, 2001), och att visa på att den unga vuxna har en plats att fylla i samhället och skapa möjlighet för delaktighet kan bidra till en positiv utveckling för den unga vuxna som därmed kan våga ta steget till förändring.

En medarbetare tar upp ett specifikt möte som exempel på att det är viktigt att lyssna. Det var ett möte inför vilket handledaren hade planerat en insats för deltagaren, som valde att tacka nej utifrån behov som handledaren inte tänkt på. I denna situation valde handledaren att respektera UVAS önskemål i stället för att verkställa planen, vilket stämmer väl överens med Wongs (2014) tankar om att anpassa mötet efter individen. Anpassningen är ett bevis på att den unga vuxnas egen åsikt tas tillvara. I stället för att vara en passiv mottagare blir hen en aktör i planeringen av sin framtid, vilket skapar motivation för kommande mål i livet (Ford, 1992).

Ett annat exempel kommer från en medarbetare som beskriver att möten i ögonhöjd handlar om att ”lyssna på deltagaren, att ge utrymme för deltagaren att själv få fundera på sin väg framåt” och själv ta nästa steg, till exempel genom att söka en utbildning. Det finns också exempel på hur själva lyssnandet kan vara till hjälp:

Jag hade möte med en elev som hade det jobbigt. Han var stressad och pressad av olika anledningar. Efter lektionen satte vi oss ned ostört och jag sa att jag såg att han inte mådde bra och frågade om han ville berätta varför. Han berättade om sin situation och varför han mådde dåligt. Jag lyssnade och bekräftade det jag fick höra utan att komma med råd eller lösningar där och då. Just denna situation kunde jag inte påverka, men jag stannade upp och lyssnade och jag upplevde att han blev lättad och gick därifrån med lite lättare steg. Att bara bli lyssnad på kan vara en hjälp på vägen mot en lösning eller förändring till något bättre.

Mattias Kvick

När det lilla mötet blir något mer

Enligt medarbetarnas svar finns en gemensam bild av vad möten i ögonhöjd är. Det tas upp exempel från bilresor och studiebesök som blivit fina möten och på hur man genom att ha sett en deltagare i korridoren och uppmärksammat hen med ett "hej" kunnat bidra till att hen kommit och knackat på för ett längre möte. Det finns också exempel på djupare och känslomässiga samtal som börjat med att medarbetaren mött en deltagare i korridoren och uppmärksammat att något är fel och hur de sedan delat stunden tillsammans. Dessa exempel visar på hur medarbetare har varit uppmärksamma på det "lilla", "känt in situationen" och skapat en stund tillsammans som ett led i relationsskapandet.

Ett annat exempel kommer från en medarbetare som upplevt att hen pratat mycket och bett om ursäkt för det i samtalet med en ung vuxen. Då lyfte den unga vuxna blicken och sa: "Du pratar inte mycket, du bryr dig." Denna situation blev en stark upplevelse för medarbetaren som blev både mållös och rörd.

Exemplen visar hur viktigt det kan vara med det lilla, att ett hej i korridoren kan betyda mycket för den som mår dåligt i stunden. Detta uppmärksammande är något som enligt Bornemark (2020) riskerar att försvinna i dagens myndighetsutövning. Hon menar att professioner som arbetar med människor idag riskerar att hamna i en "förpappring" som gör att de blir duktiga på att kartlägga och dokumentera men glömmer bort att se och ha kvar sitt eget omdöme. Omdömet är viktigt i yrken som är mellanmännsliga och det profes-

sionella omdömet får inte försvinna i den målstyrning, manualisering och detaljgranskning som finns i många myndigheter.

Mötesplatsen som en viktig faktor

Sedan tidigare finns forskning som visar att platsen för mötet är viktigt (Wong, 2014) och det tas upp även av Vi-projektets medarbetare. En lärare beskriver en händelse där eleven fick styra upplägget av mötet:

Jag har en elev som insjuknat i psykisk ohälsa, vilket medfört att hen blivit hemmasittare och även tystnat verbalt. Vi valde då efter flera försök att "få tillbaka hen" att i stället försöka jobba på hens arena, dvs via datorn. Vi erbjöd korta lektioner online, tre pass i veckan à 30 min. För att anpassa så hen slapp prata valde jag att dela dokument med hen, som vi gick in i samtidigt, så fick hen skriva svaren i stället för att prata. Påminde före meetet via Snapchat och detta blev en framgångsfaktor!

Vid detta tillfälle styrdes mötet om till deltagarens hemmaplan, det vill säga online. Genom att överlåta viss kontroll till hen blev mötet en trygg plats och situationen kändes hanterbar (Wong, 2014). Förhoppningen var att skapa en trygghet som senare skulle kunna leda till något mer, såsom att ta steget att ses irl eller kanske komma tillbaka till skolan en stund i taget.

Mötesplatsens betydelse uttrycks även av en medarbetare som ofta väljer en neutral plats, såsom korridor, för att skapa en jämlik utgångspunkt för ett möte. Men nedan följer ett citat från en medarbetare som visar att det kan vara svårt att frångå den maktaspekt som finns mellan myndighetsperson och UVAS även om man vill.

Det är svårt att helt nå möten i ögonhöjd så som jag själv definierar det. Om man ska göra det skulle man helt behöva bortse från roller, strukturer, maktpositioner osv. Jag kan t ex inte ändra på att jag är den som arbetar för kommunen och därmed redan där har en viss maktposition jämfört med deltagaren. Jag kan sträva efter det men inte helt uppnå det. Den förutsättning jag behöver för att kunna sträva efter det är att ha tid att lyssna, och inte alltid vara snabb med att gå vidare till lösningar.

En lärare ser tillbaka på ett möte i ögonhöjd som ledde till en stor förändring för eleven mycket tack vare att mötet skedde i hemmiljö:

Kom nu att tänka på en elev som för två år sedan var helt under isen, deprimerad, hade ingen tro på sig själv. Vi skapade en relation, först i elevens trygga hemmiljö, och [pratade] om hur skolan [skulle] se ut för att fungera för hen. Vi pratade mycket om framtid, starka sidor osv. Vi arbetade sakta med att komma tillbaka till mindre sammanhang i en mindre grupp och delar av dagen. Nu går eleven ur årskurs nio med behörighet att söka gymnasiet och bli den verkstadstekniker som eleven drömt om.

Förutsättningar för möten i ögonhöjd

Även om man vill arbeta med möten i ögonhöjd kan man uppleva att man saknar rätt förutsättningar för det. Flera medarbetare skriver att möten i ögonhöjd inte kräver något extra utan handlar om ett förhållningssätt, med öppenhet, respekt och att ta sig tid under bilresor eller promenader och inte bara på kontoret. Men det lyfts också faktorer som kan bidra till att man lättare får till möten i ögonhöjd. Faktorerna kan sägas finnas på individnivå, organisationsnivå respektive samhällsnivå.

På **individnivå** är det bra med mer kunskap om de stödsatser och utbildningar som finns att erbjuda för att kunna hjälpa de unga vuxna att komma framåt. En del menar också att de behöver utveckla sina möten och få verktyg för hur de ska tänka, till exempel genom olika samtalsmetoder. En medarbetare skriver: ”mer

utbildning i samtalsmetodik kanske?” Även om en del anser sig kunna sig ta tid för att få möten i ögonhöjd uttrycker flera att de skulle vilja få mer tid både för förberedelse inför möten och för efterreflektion och dokumentation. Nedan följer några citat som visar att tiden är en viktig aspekt:

Mer tid till varje individ. Det är svårt som lärare när man har stora elevgrupper att kunna anpassa på ett bra sätt.

Mer personella resurser och tid att möta individen där den är. Avsätta tid för varje möte.

Tid för förberedelser och tillgänglig dokumentation kring historik.

Tid! Att inte behöva känna att nu måste man bli klar för att det finns andra uppgifter som väntar.

Jag arbetar redan idag med möten i ögonhöjd i så stor utsträckning som det går. Annars är arbetsbelastningen det som gör att man inte hinner träffa och stötta deltagaren i den mån hen behöver.

Att bygga upp förtroende och tillit till varandra är tidskrävande även enligt Aaltonen, Berg och Ikäheimo (2016), och trots att det hamnar på individnivå genom att individen känner sig otillräcklig är tid något som måste skapas på organisationsnivå.

En annan faktor på individnivå är, som en medarbetare uttrycker det, att ”deltagare skall känna sig bekväma med att prata med mig”, och en annan menar att hen ”strävar efter att ha blanka glasögon, dvs vara medveten om mina egna förutfattade meningar och sträva efter att inte döma, kategorisera eller så”. Det handlar om att vara förberedd, närvarande och inlyssnande men också känna efter ”så att jag kan upptäcka om någon behöver ’ses’ lite extra”. Att möta den unga för den hen är och att mötas i nuet finns också med i svaren, liksom vikten av att skapa en ”trygg och icke kravfylld miljö där möten i ögonhöjd blir möjliga”. Det finns också de som använder sig av motiverande samtal (MI) och försöker ”få deltagaren själv att fundera på sin väg framåt och hur hen ska nå sitt mål, delmål på vägen”. Den unga vuxnas delaktighet i samtalet och hens erfarenheter är en annan aspekt som tas upp, att mötas som ”ett jag och ett du”.

På **organisationsnivå** lyfts faktorer som är kopplade till chef, lokaler, arbetsgrupp, delaktighet och flexibilitet. När det gäller chef eller ledning uppges det vara viktigt med ”tillåtelse från ledningen att det tar tid att skapa bra relationer”. En medarbetare skriver:

Jag behöver ha en stöttande och förstående chef, vilket jag har som tur är. Jag behöver tydliga ramar för att veta att jag gör ett så bra jobb som möjligt, någon att bolla med ibland. Att arbeta så nära ibland väldigt sköra och svaga deltagare gör mitt arbete svårt. Men jag har ett fint stöd från min chef och mina kollegor, men framför allt har jag växt i och med att jag gick utbildningen hos er [Vi-projektet]. Att få så användbara verktyg, att se saker från olika vinklar, har gett mig otroligt mycket.

När det gäller lokaler handlar det om att hitta platser för att skapa möten i ögonhöjd, främst om man arbetar i klassrum.

I dagsläget har vi klassrum som jag tycker är möblerade på ett alternativt sätt, men vi skulle behöva ha fler mindre utrymmen för att komma undan då vi har flera elever som få sitta enskilt och som behöver lugnet.

En bra och lugnande arbetsmiljö som öppnar upp för möten.

Vidare efterlyses ”mer delaktighet från själva organisationen – idag så är det väldigt mycket rutinerna som styr”, vilket kan tolkas som att en större flexibilitet skulle kunna bidra till möten i ögonhöjd. Andra organisatoriska faktorer som efterfrågas är ”olika hjälpmedel som kan vara bra att använda vid kommunikation med en del unga vuxna som har svårt för att prata med ord”. Vidare anses det vara viktigt att arbeta i team med ett gemensamt mål och gemensamma strategier för hur man ska nå dit, men också tydliga roller i vem som gör vad. En medarbetare lyfter vikten av att skapa heterogena arbetsgrupper för att spegla samhället utanför, av ”att människor som jobbar i min bransch mer tydligt rekryterar människor från hela samhällsskiktet”. En annan medarbetare skriver: ”Jag hoppas på att vi får fortsätta att ha gruppen så vi jobbar vidare som vi gör nu.” Hen anger inte exakt vilken grupp det gäller, men att kunna ha kvar den arbetsgrupp som Vi-projektet initierat verkar ha betydelse. Ose och Jensen (2017) menar att olika kompetenser är viktiga för att arbeta på ett bra sätt med unga vuxna och att det ska tas i beaktande vid så kallade komplexa utmaningar.

På **samhällsnivå** lyfter en medarbetare att regler och strukturer gör att inte alla deltagare kan bli erbjudna samma sak. De unga vuxna har olika förutsättningar beroende på ålder och det som saknas sägs vara ”fler i insats via kommunalt aktivitetsansvar (KAA), med

till exempel praktikersättning, ungdomsersättning. Någon inkomst för dem som inte studerar. Främst i ålder 16–20 år, som ju inte kan få försörjningsstöd eller utvecklingsersättning”. Genom att möjligheterna bestäms utifrån ålder kan deltagare alltså inte alltid få samma insats även om deras situation är snarlik. Denna problematik lyfts även av fler, till exempel MUCF, och det finns en förhoppning om att åldersspannet ska utökas.

Nya insikter

I det andra utskicket av enkäten ställdes en kompletterande fråga om huruvida medarbetarnas tankar om möten i ögonhöjd förändrades under Vi-projektets gång. Svaren kan delas in i tre grupper. Den första gruppen anser att deras syn på möten i ögonhöjd inte förändrades och att de alltid har arbetat med möten i ögonhöjd, även om man kanske inte har benämnt dem så. Till exempel skriver en medarbetare ”för oss är det naturligt i mötet med våra elever” och en annan skriver:

För mig har det varit så självklart att arbeta på ett sådant här sätt. Men jag tycker att det har varit bra att samtala kring bemötande och påminna varandra att varje deltagare är unik och har olika behov.

Den andra gruppen anser att de arbetade utifrån möten i ögonhöjd redan innan projektet, men att det har förändrat deras synsätt och förstärkt vikten av bemötandet. Till exempel skriver en medarbetare att hen ”har fått ytterligare bekräftelse på hur viktigt det är och vilken betydelse det har för våra studenter”.

Medarbetarna i den tredje gruppen har utvecklats på fler sätt, till exempel som person. En medarbetare uttrycker att hen arbetar på ett lite annat sätt idag:

Jag har blivit klokare, inte så principfast utan fått arbeta mer på individbasis. Att varje individ har sin resa och sin ”ryggsäck” att bära. Jag har lärt mig mer vad det gäller förståelse, men även fått mer inblick i att våga ställa krav, det är viktigt. Krav som är rimliga.

Vidare skriver en annan: ”Möten i ögonhöjd kommer jag att skriva på tavlan i mitt arbetsrum för att bli påmind om hur viktigt det är med möten med människor. Vad kan du lära mig?” Att man ser de unga vuxna på ett nytt sätt, det vill säga som personer som kan och ska ges möjlighet att vara mer delaktiga, tas också upp i svaren. En medarbetare skriver:

Även om jag alltid ansett att elever skall mötas med respekt och att de ska vara delaktiga i upplägget av sina studier, så är nog den största insikten att de kan vara än mer delaktiga och att de många gånger själva kan komma med lösningar – även om det är av bästa välmening som man vill hjälpa elever, så blir resultatet ofta bättre om de får vara så delaktiga som möjligt.

Flera svar visar att projektet har lett till reflektioner i arbetsgruppen. En medarbetare uttrycker att ”jag tycker att det har varit bra att samtala kring bemötande och påminna varandra att varje deltagare är unik och har olika behov” och en annan skriver ”vi har utvecklat våra metoder”.

Trots olika åsikter kring hur projektet har förändrat ens syn på möten i ögonhöjd så ser i stort sett alla medarbetare bemötande som en viktig framgångsfaktor för att kunna hjälpa och stötta unga vuxna.

Möten i ögonhöjd utifrån de unga vuxnas perspektiv

De unga vuxna lyfter fram snarlika beskrivningar av det medarbetarna i projektet kallar möten i ögonhöjd, såsom ”att bli lyssnad på”, ”att det finns någon som bryr sig om” och ”flexibilitet”. Resultaten av intervjuerna är uppdelade i fyra teman: Att känna sig saknad och sedd, Uppmuntran och stöd, Samarbete och relationer samt Flexibla arbetssätt och individuella lösningar.

Att känna sig saknad och sedd

Flera av de unga vuxna lyfter fram betydelsen av att professionerna de träffar, såsom handledare, lärare och kuratorer, bryr sig om dem och uppmärksammar om de inte dyker upp en dag. Så här uttrycker en deltagare från folkhögskolan det:

Dom ringer och skickar sms och undrar var man är. Då känner man sig som en del av flocken, kan man säga.

En deltagare som går en sammanhållen utbildning via Kunskapsförbundet säger:

Här bryr dom sig. Om man inte kan komma så skriver dom eller ringer. Dom frågar, varför kan du inte komma? Vad händer?

Citaten visar att det betyder mycket för ungdomarna att någon finns där för dem – och ställer krav på dem. Det är inte okej att välja att inte komma utan att meddela det. På både folkhögskolan och vuxenutbildningen vill personalen veta varför den unga vuxna inte kommit på morgonen och hur de skulle kunna underlätta för hen att dyka upp senare på dagen.

En elev uttrycker det som att det är viktigt ”att läraren liksom märker en. Att dom vet att man finns. Ibland går dom bara runt och checkar in en liksom”.

Uppmuntran och stöd

Att det finns vuxna som tar sig tid och pratar, uppmuntrar och finns där verkar ha stor betydelse för att de unga vuxna ska komma i gång med en aktivitet och fortsätta med den. Den deltagare som intervjuades via Discord säger:

Fråga oss om vi behöver hjälp med något, uppmuntra oss och finns där för oss. Emotionellt stöd gör väldigt mycket för de flesta av oss.

Samarbete och relationer

Även en annan deltagare som går en sammanhållen utbildning via Kunskapsförbundet ger uttryck för goda relationer: ”Lärarna är jättesnälla och kuratorn frågar hela tiden ’hur mår du?’. Dom bryr sig om sina elever här.”

I jämförelse med på tidigare skolor tycks personalen på de skolor som erbjuds inom Vi-projektet ha bättre samverkan sinsemellan och en ung vuxen säger:

Jag får bättre stöd här. Jag tycker det är bättre samarbete mellan lärare och kurator. De samarbetar bättre med elever, men också med varandra OM elever.

Det relationella är viktigt även mellan de unga vuxna. Främst lyfts det faktum att det på den nya utbildningen är okej att vara annorlunda och att det har varit vändpunkten i livet. En deltagare som går på folkhögskola berättar:

Jag var väldigt tveksam till att flytta hit i början, just på grund av min psykiska ohälsa. Jag flyttade ifrån mina föräldrar, men jag är väldigt glad över att jag vågade göra det. Det är tack vare det som det har lyckats vända. Jag trivs så bra! Man har hittat så fina vänner!

Vidare berättar hen att:

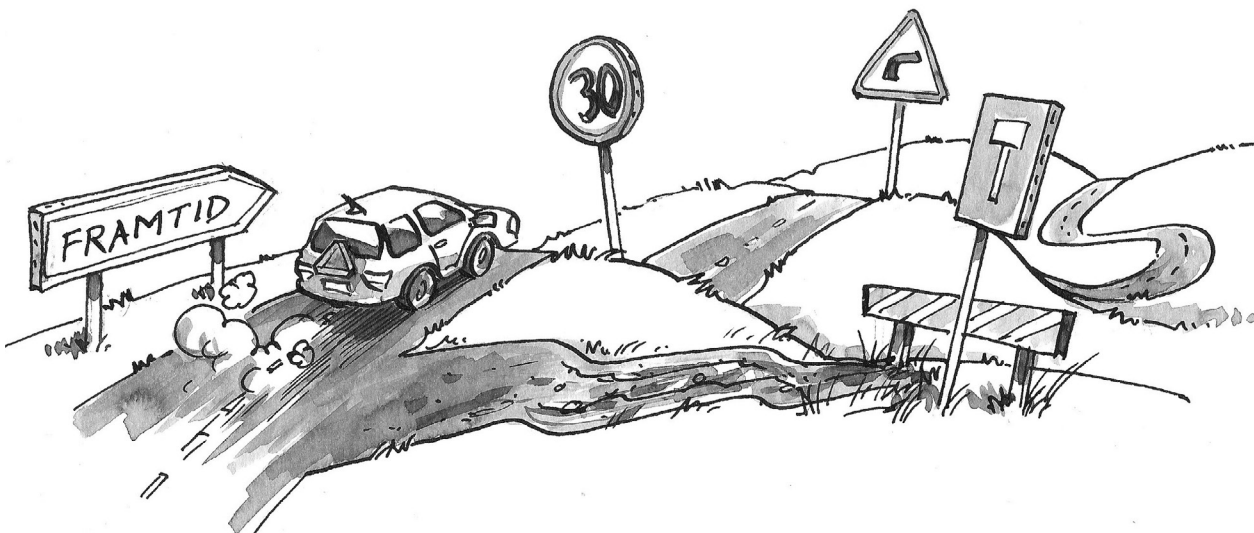
Alla tar väldigt mycket hänsyn till varandra och visar mycket respekt. Både lärare och elever. Typ [namn] är extremt noga med att bjuda med mig överallt, även om jag kanske inte alltid vill. Mitt mående pendlar. Men det är en välkomnande känsla och man blir väldigt glad.

Upplevelsen av att de vuxna är mer än sin profession finns även hos en deltagare som går en sammanhållen utbildning:

Dom engagerar sig i att få tag på eleven, så det är inte som på andra skolor dit man kommer och gör sitt jobb och sedan går. Dom lägger ner tid på en, så som jag känt det.

Flexibla arbetssätt och individuella lösningar

Den flexibilitet som finns i de utbildningar som ryms inom projektet har betytt mycket för deltagare som läst in sina gymnasiebetyg. En deltagare berättar att lärarna sagt att hen ”ska ta det hen känner sig trygg med först och inte allt på en gång”. Det gjorde att hen kunde fokusera på en sak och lyckas med den för att sedan fortsätta med andra ämnen.

Flera av de unga vuxna berättar att de har mått dåligt på olika sätt under sin gymnasietid och att den ordinarie skolverksamheten inte kunde anpassas till det, vilket gjorde att de inte klarade av studierna. Genom att individanpassa utbildningen på en folkhögskola eller i en sammanhållen utbildning har flera känt att de har kunnat arbeta i sin takt och med det växt som personer. Positiva resultat har bidragit till bättre mående och i sin tur fler positiva resultat.

På gymnasiet mådde jag inte så bra. Det var mycket press, jag hann inte med alla ämnen. Här på sammanhållen finns möjligheter, en chans att få jobba långsamt. Här är det ingen stress eller press utan lugn och ro. Utan sammanhållen hade jag inte klarat något.

En ung vuxen som varit med om flera påfrestande händelser berättar att hen förklarade det för lärarna och att de tog det på allvar:

Dom frågade och jag förklarade och sedan hjälpte dom mig att komma tillbaka hit. Det märks verkligen att dom tänker på elevens bästa. Det är viktigt att studera, så klart, men det är viktigt att vi mår bra när vi är här. Jag kan inte tvinga mig själv när jag egentligen vill skrika och gråta och gömma mig.

De unga vuxna uttrycker i intervjuerna att de har fått en andra chans och ser på såväl sig själva som framtiden på ett mer positivt sätt nu än vad de gjorde innan sina studier. De nya utbildningarna har anpassats till dem som individer, och lärare och annan personal har betytt mycket för att de skulle våga ta steget att gå tillbaka till skolan.

DISKUSSION

Vi-projektets arbete syftade till att få tillbaka unga vuxna in i samhället, främst för att det kostar samhället att ha människor i utanförskap men också för att människor mår bäst av att vistas i ett sammanhang. Vilka dessa sammanhang ska vara är oftast definierat av det samhälle vi befinner oss i. I Sverige ska vi i den mån det går göra rätt för oss genom att arbeta och betala skatt, konsumera tillräckligt mycket för att samhället ska leva vidare och så vidare.

En röd tråd i Vi-projektet var bemötande och vad det har betytt för såväl medarbetare som de unga vuxna presenteras i den här rapporten.

Medarbetarna beskriver möten i ögonhöjd och hur de är en grundpelare i deras arbete. Här finns flera berättelser om hur mötet, både det planerade formella och det icke-planerade informella i till exempel korridoren, har bidragit till viktiga insikter eller varit vändpunkter i den unga vuxnas liv. De menar att mötet behöver skapas tillsammans med den unga själv och att man inte ska gå in ett möte med förutfattade meningar om lösningen för just denna individ. På samma sätt menar Wong (2014) att det är viktigt att inte utgå från sig själv utan att lyssna på den man möter. Medarbetarna pratar även om delaktighet och att den unga vuxna ska vara delaktig i samtalet. Även om inte aktörskap nämns handlar det om att låta den unga vuxna bli en del av samtalet och inte bara vara en passiv åskådare. Genom att tillåta ett aktörskap kan effekten bli långsiktig. Eller med andra ord: genom att vara medskapare och inte bara mottagare, vilket är vanligt när kommuner skapar insatser för unga vuxna, kan tron på den egna kapaciteten öka (Kuczynski, 2003) och motivationen stiga (Vallacher & Wegner, 1989). Ett upplevt aktörskap kan även kopplas till hälsa (Grob et al., 1996) och bättre skolresultat (Gurdal, Lansford & Sorbring, 2016).

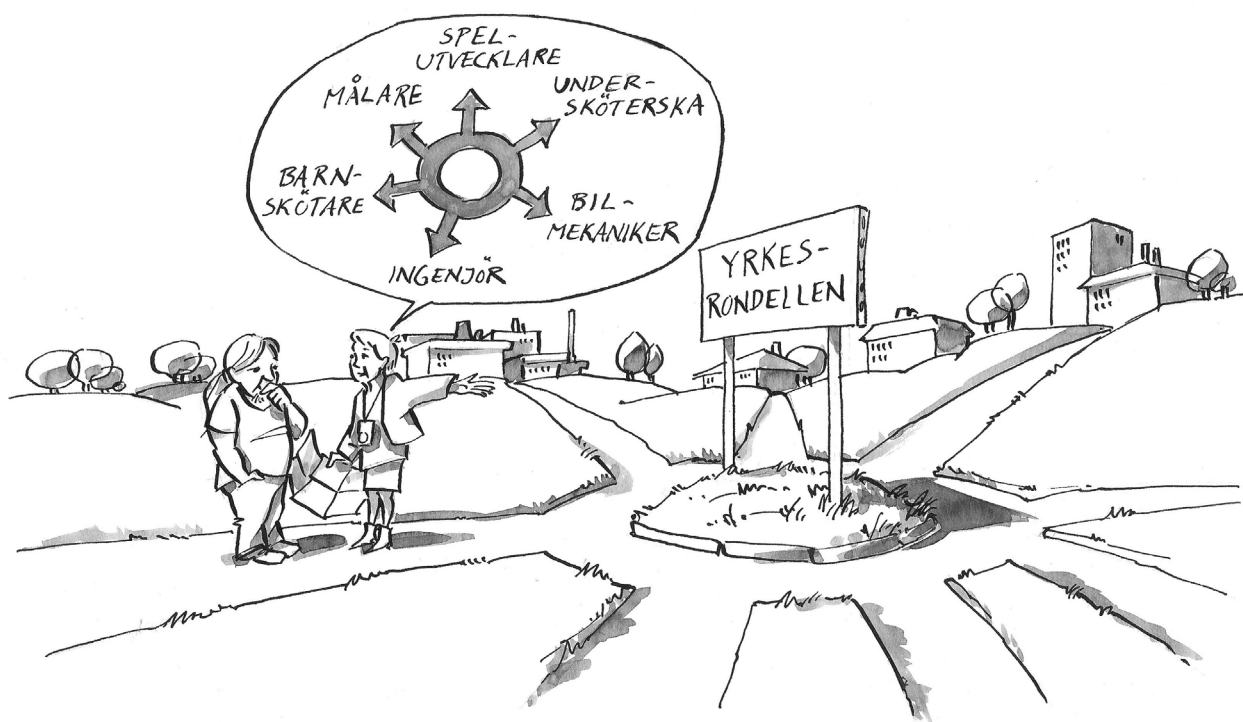
De unga vuxna i projektet lyfter fram hur lärare, handledare, kuratorer med flera genom sitt engagemang och sin tro på UVAS har lyckats att få dem att ta steget de inte vågat ta innan. Deras berättelser visar på olika hinder på vägen, såsom psykisk ohälsa, diagnoser och funktionsvariationer, som man i Vi-projektet har kommit runt genom att hitta lösningar tillsammans med dem de berör. Att mötet och bemötandet är viktiga komponenter i professioner som arbetar med

människor finns styrkt genom studier. Exempelvis visar Wiedel (2019) hur det relationella och stödjande arbetet från vuxna har hjälpt unga att komma ifrån negativa tankar och bli motiverade att ta steget till studier eller annat.

Deltagarna i Vi-projektet upplever positiva effekter även när det gäller hälsa och skolresultat. Efter frågor relaterade till upplevd kontroll och självkompetens (*self efficacy*), som båda kan sägas utgöra en del av individens agens, framkommer att de unga vuxna känner att de har en annan typ av kontroll då det inte är lärarna eller annan personal som fattar beslut åt dem utan att de beslutar saker tillsammans. Det i sig kan bidra till välmående och bättre skolresultat (Daniels et al., 2014; Walls & Little, 2005). Här blir individuella resurser såsom mognad och tro på sin egen kapacitet viktigt, liksom relationer (Kuczynski & De Mol, 2015). Forskning visar att goda relationer och stödjande handledare bidrar till att ungdomar fortsätter sina studier eller andra insatser de blivit tilldelade (Sabella, 2021).

Till viss del finns även samverkan med som en faktor för fungerande relationer och gott bemötande. Samverkan är viktigt såväl mellan olika professioner som mellan olika system, såsom skola, familj och kompisgrupp (Hamlin, 2021). Det innebär att problemet med skolfrånvaro inte kan lösas av skolan ensam utan måste engagera hemmet och i vissa fall andra verksamheter som exempelvis BUP. Kim och Streeter (2016) menar ändå att arbetet med att minska skolfrånvaron kan kräva förändringar i skolornas organisation, struktur och kultur. De unga vuxna lyfter behovet av tydliga rutiner i arbetet och har gärna en enda kontaktperson för hjälp och stöd. Även Warne med kollegor (2020) visar på vikten av rutiner för att främja elevers trygghet. Forskarna förklarar att hela skolorganisationen bör samarbeta för att utveckla riktlinjer för främjande av elevernas känsla av tillhörighet samt deras intresse för och motivation att gå i skolan.

En litteraturrenövring av Gustafsson med kollegor (2010) visar på samma sak. Elever som av olika anledning inte klarar av skolan värdesätter relationen med lärare eller annan skolpersonal, främst när det gäller att få tillbaka motivationen men också för att få hjälp i vardagen. De ser den vuxna som en skyddande och omhändertagande person, en person som inger hopp och aldrig slutar tro på elevens kapacitet att lyckas.

Precis det visar även studien av Vi-projektet: utan någon som tror på en blir det svårare att se en framtid och hitta rätt. En av de unga vuxna menar att det emotionella är viktigt liksom att det finns någon som håller lite koll och ”checkar in dem”.

Avslutningsvis är det viktigt med tydliga ansvarsområden mellan verksamheter och professioner. Inte minst behövs en kärngrupp av vuxna som har och tar ansvar för dem som inte följer ordinarie skolgång och följer upp de som inte dyker upp (exempelvis via Snapchat eller sms). Det är också viktigt att försöka hitta sätt att motivera den unga vuxna och göra att skolan känns meningsfull för hen. Skolan bör vara upplagd med flexi-

bilitet och erbjuda en tillåtande och trygg miljö. Och personal som arbetar med barn och unga behöver ge mer än vad professionen kräver, nämligen att vara medmänniska och arbeta relationsskapande – och ha möten i ögonhöjd, som Vi-projektet benämnde det. Till sist behöver alla som arbetar med unga vuxna som varken arbetar eller studerar se dem som en heterogen grupp och våga involvera dem i det arbete som krävs för att de ska nå dit de själva vill, inte dit professionen tycker att de ska. Vägarna till framtiden är många och genom att tillåta den unga vuxna att bli aktör i sitt eget liv kan de kanske göras rakare.

REFERENSER

- Aaltonen**, S., **Berg**, P. & **Ikäheimo**, S. (2016). *Relationship Between Young People and Welfare Services*. Hämtad från Nordens välfärdscenter: <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/relationship-webb.pdf>.
- Bandura**, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1–26.
- Braun**, V. & **Clarke**, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Daniels**, L. M., **Perry**, R. P., **Stupnisky**, R. H., **Stewart**, T. L., **Newall**, N. E. G. & **Clifton**, R. A. (2014). The longitudinal effects of achievement goals and perceived control on university student achievement. *European Journal of Psychology of Education*, 29(2), 175–194.
- Ford**, M. E. (1992). *Human Motivation: Goals, Emotions, and Personal Agency Beliefs*. Newbury Park, CA: Sage.
- Goldman-Mellor**, S., **Caspi**, A., **Arseneault**, L., **Ajala**, N., **Ambler**, A., **Danese**, A. & **Moffitt**, T. E. (2016). Committed to work but vulnerable: Self-perceptions and mental health in NEET 18-year old from a contemporary British cohort. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(2), 196–203.
- Grob**, A., **Little**, T. D., **Wanner**, B., **Wearing**, A. J. & **Euronet**. (1996). Adolescents' well-being and perceived control across 14 sociocultural contexts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 785–795.
- Gurdal**, S., **Lansford**, J. E. & **Sorbring**, E. (2016). Parental perceptions of children's agency: Parental warmth, school achievement and adjustment. *Early Child Development and Care*, 186(8), 1203–1211.
- Gustafsson**, J.-E., **Westling Allodi**, M., **Alin Åkerman**, B., **Eriksson**, C., **Eriksson**, L., **Fischbein**, S., **Granlund**, M., **Gustafsson**, P., **Ljungdahl**, S., **Ogden**, T. & **Persson**, R. S. (2010). *School, Learning and Mental Health: A Systematic Review*. Kungl. Vetenskapsakademien, Hälsoutskottet, Stockholm.
- Hamlin**, D. (2021). Can a positive school climate promote student attendance? Evidence from New York City. *American Educational Research Journal*, 58(2), 315–342.
- Hermansen**, K. & **Dzanic**, E. (2014). *Inventering av insatser och metoder. Hemmasittare och problematisk frånvaro*. Göteborgs stad, Västra Hisingen.
- James**, A. & **James**, A. L. (2004). *Constructing Childhood: Theory, Policy, and Social Practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Juang**, L. P. & **Silbereisen**, R. K. (2002). The relationship between adolescent academic capability beliefs, parenting and school grades. *Journal of Adolescence*, 25(1), 3–18.
- Kearney**, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 451–471.
- Kim**, J. S. & **Streeter**, C. L. (2016). Strategies and interventions for improving school attendance. *Encyclopedia of Social Work*, 7 juli.
- Kuczynski**, L. (red.) (2003). *Handbook of Dynamics in Parent-Child Relations*. London: Sage.
- Kuczynski**, L. & **De Mol**, J. (2015). Dialectical Models of Socialization. I W. F. Overton & P. C. M. Molenaar (red.). *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, vol 1. *Theory and Method* (7 uppl.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Matthews**, S. H. (2007). A window on the "new" sociology of childhood. *Sociology Compass*, 1(1), 322–334.
- Mayall**, B. (red.) (1994). *Children's Childhoods: Observed and Experienced*. London: Falmer Press.
- MUCF** (2021). *Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar. Slutrapport 2021*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- MUCF** (2022). *Nationell stödfunktion för unga som varken arbetar eller studerar. Återrapportering*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Ose**, S. O. & **Jensen**, C. (2017). Youth outside the labour force—perceived barriers by service providers and service users: A mixed method approach. *Children and Youth Services Review*, 81, 148–156.
- Ruesga-Benito**, S. M., **González-Laxe**, F. & **Picatoste**, X. (2018). Sustainable development, poverty, and risk of exclusion for young people in the European Union: The case of NEETs. *Sustainability*, 10(12), 1–15.
- Sabella**, K. (2021). Factors that hinder or facilitate the continuous pursuit of education, training, and employment among young adults with serious mental health conditions. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 44(4), 373–380.
- Skolverket** (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Rapport 341.
- Sorbring**, E. & **Bolin**, A. (2016). *Team Agera: Ett utökat och fördjupat barn- och elevhälsoarbete genom tvärprofessionell samverkan*. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-9967>.
- SOU** (2018:11). *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar*. Statens offentliga utredningar.

- Stetsenko, A., Little, T. D., Oettingen, G. & Baltes, P. B.** (1995). Agency, control, and means and beliefs about school performance in Moscow children: How similar are they to beliefs of western children? *Developmental Psychology, 31*(2), 285–299.
- Strand, A. S.** (2013). *Skolk ur elevernas och skolans perspektiv: en intervju- och dokumentstudie*. Doktorsavhandling, Dissertation Series, 43. Jönköping: School of Health Science. Tillgänglig: <http://hj.diva-ortal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A616946&dswid=6547>.
- Suwa, M. & Suzuki, A.** (2013). The phenomenon of “hikikomori” (social withdrawal) and the socio-cultural situation in Japan today. *Journal of Psychopathology, 9*, 191–198.
- Teo, A. R. & Gaw, A. C.** (2010). Hikikomori, a Japanese culture-bound syndrome of social withdrawal? A proposal for DSM-5. *The Journal of nervous and mental disease, 198*(6), 444–449.
- Vallacher, R. R. & Wegner, D. M.** (1989). Levels of personal agency: Individual variation in action identification. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(4), 660–671.
- Walls, T. A. & Little, T. D.** (2005). Relations among personal agency, motivation, and school adjustment in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 97*(1), 23–31.
- Warne, M., Svensson, Å., Tirén, L. & Wall, E.** (2020). On time: A qualitative study of Swedish students', parents' and teachers' views on school attendance, with a focus on tardiness. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(4), 1430.
- Wiedel, D. O.** (2019). *Ung arena: Samverkan och lärande i en arbetsmarknadsåtgärd för unga*. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-14007>.
- Wong, V.** (2014). Social work with youth in social withdrawal: In-home and beyond-home intervention modalities. *China Journal of Social Work, 7*(2), 161–174.

Barn- och ungdomsvetenskapliga forskningsmiljön på Högskolan Väst arbetar strategiskt med forskningssamverkan tillsammans med verksamheter som har fokus på barn, ungdomar och unga vuxna. Målet för forskningsmiljön är att producera och sprida kunskap om barns och ungdomars livsvillkor och därmed stärka deras ställning i samhället. Forskningssamverkan med externa verksamheter är ett av de sätt som miljön arbetar på för att nå detta mål. Samarbetet sker i form av en samverkansmodell som avser att skapa goda förutsättningar för både forskningen och den externa samverkansparten. Samverkansmodellen utgår från en dialog mellan forskare och samverkanspart där parterna tillsammans utarbetar och formulerar undersökningsområde och forskningsfrågor.

Barn- och ungdomsvetenskapliga forskningsmiljön, Högskolan Väst

www.hv.se/BUV

Sevtap Gurdal, Högskolan Väst
sevtap.gurdal@hv.se

Therese Ydrén, Västra Götalandsregionen
therese.ydren@vgregion.se